

מאלג'יריה המסוערת

א. זירת החזיון

(סקירת המסיבות וגורמי

המרידה)

מאת סא"ל ש. ג.

כ־15 שנה נמשך מרד הילידים שבראשו עמד האמיר עבד אל-קאדר, אשר שאף להקים ממלכה ערבית עצמאית. קרבנות אלה נסתיימו למעשה רק ב־1847 בנצחונה של צרפת. מאז החלה ההתישבות הצרפתית, שהקימה ישוב אירופי העוסק בחקלאות (בעלי אחוזות גדולות וקטנות), במסחר ובתעשייה.

כתוצאה מן הריבוי הטבעי העצום של הישוב המושלמי סובלת אלג'יריה מעודף גדול של ידים עובדות, ומעוני רב של כלל האוכלוסיה, שמרביתה חקלאים המשועבדים לבעלי הקרקעות (חלק ניכר ממחוסרי העבודה, כ־200.000 איש, נקלט בתעסוקה בצרפת).

התפתחות תנועת המרד

תנועת המרד צמחה מתוך שכבת החוגים המשכילים הערביים, אשר רבים מהם למדו או שהו בצרפת וקלטו את רעיון השחרור הלאומי מתוך מגע עם דוגמתן ותורותיהן של התנועות הלאומיות האירופיות בתקופת מלחמות העולם הראשונה והשנייה. חוגים אלה מצאו גרעין לוחם מן המוכן באוכלוסיה ההררית, שאנשיה היו את עיקר מערך הכנופיות בהרים — מערך אשר בשלב מאוחר יותר השלים אותו הסרוריוז העירוני.

המפלגה הלאומנית האלג'יראית הראשונה, "כוכב צפון אפריקה" (Etoile Nord-Africaine) הוקמה ב־1926 ע"י הח' עבד-אל-קאדר, טרוצקיסט ואיש הנהגת המפלגה הקומוניסטית הצרפתית, שהיה אחד מן המהגרים האלג'יראים בצרפת. כבקר ב־1927 ירש את מקומו בהנהגת המפלגה מסליח, אף הוא טרוצקיסט אך בעל גישה פאן-ערבית. שנוצרה אצלו לאחר מגע וקשרים, בשביצ'ריה, עם חוגים ערביים מזרח-תיכוניים.

מאז ואילך התרחבה המפלגה והתפשטה, בעיקר בחוגי המהגרים. עברו עליה גלגולים רבים מבחינת יחסם של

אלג'יריה הנה האמצעית בשלוש מדינות ה"מגרב". ממזרח לה שוכנת תוניסיה, ואילו ממערבה — מרוקו. את הארץ ניתן לחלק, בחלוקה גסה, לשלוש רצועות העוברות לרוחבה, ממערב למזרח: רצועות, אשר מאחוריהן — המרחב המדברי העצום של סהרה.

רצועת החוף — אורכה כ־1000 ק"מ ורוחבה כ־150 ק"מ. רצועה זו חופפת למעשה גם את עיקר האזור המאוכלס שבמדינה. איזור זה, המכונה ה"חל" — מורכב מרכסי הרים המכוסים בצמחיית יער ובשיחים פראיים וצפופים. ההרים שסועים ע"י בקעות ועמקים מוריים. בערי החוף ובעמקים שוכנת האוכלוסיה הצרפתית (כמיליון נפש). במערב עם אוכלוסיה ערבית צפופה (כ־5 מיליון). על ההרים (ובעיקר ברכסי קביליה, שבחלקה המזרחי של הרצף) המתרוממים עד ל־2400 מ' גובה, שוכנת אומה ברברית, הקבילים (כמיליון נפש).

הרצועה השנייה, מדרום ל"חל", היא ה"הרמה הגבוהה" — אף היא ברוחב של כ־100 ק"מ. רצועה זו הנה מדברית למחצה, מאוכלסת ברובה נודדים, ערבים וברברים, החיים על המרעה — ורק מקצתם על עיבוד אדמות; אוכלוסיה דלילה זו מונה כמיליון נפש.

הרצועה השלישית, דרומה יותר, היא רצועת האטלס הסחרי: רכסים חשופים ומדבריים לחלוטין, המזכירים באופיים את הרי סיני.

ולבסוף — מדבר סהרה העצום, אשר כמחציתו (כ־2 מיליון קמ"ר) שייכת מבחינה אדמיניסטרטיבית לתחומי אלג'יריה. בסיכום — משתרעת אלג'יריה על שטח של כ־2.200.000 קמ"ר, והיא מאוכלסת בכ־12 מיליון תושבים אירופאיים (ע"ק צרפתים, וכ־100.000 ספרדים, איטלקים ואחרים) ובכ־8 מיליון מקומיים: — ערבים וברברים.

אלג'יריה נכבשה על ידי צרפת להלכה ב־1830, אך אותו כיבוש ראשון טרם הקנה לצרפתים שליטה על הארץ. במשך

השלטונות הצרפתיים: פעם — פירוק רשמי של המפלגה, פעם — הכרה בה כתוצאה מגלגולים אלה נקראה היא, מאז 1937, "המפלגה העממית האלג'יראית" ("P.P.A." — "Parti Populaire Algérien"). אף על מסליח' עצמו עברו תקופות שונות: — של פעילות חופשית, של גלות ואף של מאסר.

ב-1945, ממש עם סיום מלחמת העולם, פרצה בתבל קני סטטין פעילותן של כנופיות, שהתבטאה בשחיסות בקרב האוכלוסיה הצרפתית. פעילות זו דוכאה עד מהרה ביד קשה ומסליח' החל לדגול אז בקו פאן-ערבי קיצוני, הגשען על הליגה הערבית. במקביל — הוחל, מאז 1947, בהקמת ארגון צבאי חשאי ("הארגון המיוחד" של המפלגה, שבינתים שוב החליפה את שמה) לקראת המרד.

ב-1952 נתגלו ניגודים ארגוניים, ואף עקרוניים, בין מסליח' לבין להוואל (סגנו, ומחליפו בתקופות מעצרו וגלותו) בשאלת המשך המאבק: בדרך של פעולה מדינית — או ע"י מחתרת אקטיביסטית; ולשנת 1954 היה הפילוג לעובדה. בינתיים, על רקע ויכוח זה, פרשה קבוצת צעירי המפלגה, והקימה מאנשי "הארגון המיוחד" את "הוועד המהפכני לאחדות הפעולה", בראשותם של מוחמד בודיעף ומוחמד בן-פלה.

כליל מה-31 באוקטובר ל-1 בנובמבר 1954 פרץ המרד, שעיקרו בחבל-קונסטנטין, כשהוא נשען בעיקר על הרי האורס (בקטע מזרחי של הרי האטלס) שם פעלו אנשי שבט הנמנצ'ה הפרבריים.

עם פרוץ המרד נתלכדו בהדרגה סביב "הוועד המהפכני" מרבית המנהיגים והמפלגות האלג'יראיים השונים, וב-1956 נצטרף אף פרחת-עבאס, אשר בעבר עמד בראש תנועת ההתפייסות והמיווג עם צרפת. כתוצאה מהתלכדות זו נוצר ארגון בשם חדש "חזית השחרור-הלאומי" ("Front de Libération Nationale").

יחיד שנותר מבחוץ הוא מסליח' עצמו. את תנועתו קרא עתה בשם "התנועה האלג'יראית הלאומית" ("Mouvement National Algérien") אלא שעד-מהרה נוכח שאי-הפעילות מצדו תערער כליל מעמדו והשפעתו — כך שב-1955 נגרר אף הוא, ועבר לפעולות נגד הצרפתים.

המרד לאיזורים

המרד החל, כאמור, בשלהי 1954 בהרי אורס, מקום שם יושבים בעיקר שבטי הנמנצ'ה הפרבריים. בן-בולעיד, שהיה המנהיג במקום, פרס עד-מהרה שלטונו על המרחב ואף פלש צפונה, לרצועת-החוף באזור בון שבגבול תוניסיה, בחבל-קונסטנטין הצפון-מזרחי. לאחר מותו של בן-בולעיד, נשברה האחדות האופרטיבית של המרד באזור הרי האורס

והנמנצ'ה ונוצרו למעשה שלושה גושים, לפי הרכב האוכלוסיה.

א. הנמנצ'ה המזרחיים, דוברי הערבית;

ב. הנמנצ'ה המערביים, דוברי הברברית;

ג. האיראזיים, דוברי הברברית.

יתרונם הגדול של המורדים באיזור הנמנצ'ה-המזרחיים הוא בקרבם הבליתיאמצעית אל הגבול התוניסי.

בחלק המערבי של אלג'יריה, הוא חבל-אורן, מתרכזת עיקר הפעילות במרחב טלמזין, הסמוך לגבול המרוקני. כאן נתמך המרד הן מאוג'דה, שבמרוקו הצרפתית-לשעבר, והן מנצורה, שבאותו חלק של מרוקו אשר היה נתון לחסות ספרדית.

במרכז המדינה, לא-הרחק מן הבירה (בעיקר ממזרח לה), פועלות כנופיות הקבילים באיזור ההררי, מגמת הפיקוד הקבילי היא לנסות ולתפוס את הנהגת המרד, ולהבטיח בכך שליטה קבילית באלג'יריה כולה (במידה והמרד יצליח). לאור מגמה זו ערכו הקבילים שורת "פלישות" ליצירת עובדות שתבטחנה את שלטונם. הם השתלטו בדרך זו על אזור בלידה (דרומה לאלג'יר) ועל אזור עז'ארסניס (במרחב שבין אלג'יר לאורן).

המרד האלג'יראי מתלבט למעשה כל הזמן לנוכח הב-יריה: — בירה בין, מצד אחד, תנועת-מרדה נושאת אופי מחתרתי, ומצטמצמת בעיקרו של דבר בפעולות טרור פר-איות, כשהדגש הוא על הפעלת כוחות קטנים-ביותר ועל ניצול עקרון ההפתעה; לבין, מאידך-גיסא, המגמה ללבות ולארגן תנועה עממית גדולה ומקיפה, אשר פניה להקמת צבא מהפכני גדול, עם שאיפות ומשימות צבאיות להשתלטות על שטחים — כשהמטרה הצבאית הסופית היא שליטה ארצית על אלג'יריה משוחררת-מצרפתים.

ההשענות על ה"עורף" היידידותי שמעבר-לגבול (זה שבמ-רוקו וזה שבתוניסיה), יחד עם תכונותיו של הלאומן האל-ג'יראי האופייני, המחפש ביטוי למרדנותו בסממנים חזרי צוניים, דוחפות את תנועת המרד לבחור בעיקר באופי הצבאי של ההאבקות, ובפעולה בהיקף של כנופיות גדולות, המאורגנות במסגרות כמעט-צבאיות סדירות. דוקא גישה זו — היא שמקלה על מלחמת-הנגד של הצבא הצרפתי, באפשרה לו לפעול בדרך-כלל נגד אויב מוחשי, אשר כלפיו ניתן לצרפתים ליהנות מכל יתרונות החימוש והארגון אשר להם.

מדי-פעם, לאחר שורה של מפלות חמורות בקרבות גלויים, מתערערות קשה יחידות המורדים; וב"הפוגה" הממושכת, הדרושה בשביל ארגון-מחדש, עוברת הפעילות בעיקר המרחב העירוני, ולדרכי-התחבורה הפנימיים.

תנועת ההשתלבות, נואשו מסיכויי ההתפייסות ועברו לצד המורדים הלאומיים (בראש אלה עומד פרחת-עבאסי, שהצטרף ל"ועד השחרור" השוכן בקהיר).

פעילות מדינית ענפה של חזית-השחרור בארצות אירופה, בקרב הגוש האפרו-אסיאתי, באמריקה ובתוככי האו"ם, הוציאה למעשה את המאבק האלגיראי ממסגרתו המצומצמת של מרד מקומי אשר הגו ענינה הפנימי של צרפת, והעלתה את הבעיה בפני הפורום הבינלאומי. מעצרת לעצרת — נעשית עמדתה של צרפת שם לקשה יותר ויותר.

גורם-לחץ נוסף מהותי מרוקו ותוניסיה, אשר תמיכתן המדינית והחומרית במורדים מביאה לידי חיכוכים בלתי פוסקים עם הצבא הצרפתי ועם שלטונות פריז — ואף לדאגה, הצפה-ועולה מדי פעם בחוגיה המדיניים של צרפת, שלא לאבד כליל, תוך-כדי המאמץ לקיום העמדות הצרפתיות באלגיריה, את מעמדה ההיסטורי של צרפת בארצות צפון-אפריקה.

ימים-יבואו יראו האם תמצא דרך למוצא ממכלול-בעיות צבאי ומדיני זה.

מפתיע, דרך-אגב, הדבר שעד לפני זמן קצר-ביותר לא היו גם כל נסיונות מצד המורדים להעביר את הלחימה לצרפת גופה, אף כי ידוע היטב, שלתנועת המרד יש השפעה כמעט-מוחלטת על רבע-מליון האלגיראים השוכנים בתוככי צרפת.

בימים אלה ממש היינו עדים למספר פעולות טרור וחבלה בפרזיז ובפרזיזים אחדות בדרום צרפת, אך מוקדם עדיין לקבוע האם מסתמנת כאן שיטה חדשה או שהיו אלה פעולות חד-פעמיות וללא-המשך מתמיד.

פעילות דיפלומטית

לעומת כשלוננו היחסי של המרד בשטח הצבאי, קצרה "חזית השחרור-הלאומי" האלגיראית הצלחות לא-מעט בשטח המדיני.

בין אם ע"י פעולות טרור ובין ע"י פעולות תעמולה (ובכך, סייעה לה לא-במעט גם מדיניות של פעולות-תגמול אכזריות של כוחות השלטון), הצליחה ה"חזית" להעביר לצדה, למעשה, את רובם המכריע של התושבים הערביים באלגיריה. גם מעט המנהיגים, שנחשבו כידידי צרפת ועמדו בראש

